

Golec, Martin

Objekty HK

In: Golec, Martin. *Těšetice-[Kyjovice]. VI., Horákovská kultura v těšetickém mikroregionu*. Vyd. 1. Brno: Masarykova univerzita, 2003, pp. 20-32

ISBN 8021030151

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/126265>

Access Date: 27. 11. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

luprání s AÚ ČSAV Brno a Jihomoravským muzeem Znojmo. Byly zde položeny sondy, které pokryly plochu $150 \times 250 \text{ m} =$ téměř 4 ha. Nadmořská výška 278 m n. m. Ornice zde dosahovala 30 – 40 cm. Sídliště se nachází na břehu spadajícím k jihu. Na polykulturní lokalitě bylo prozkoumáno 17 objektů a pohřebiště HK. Publikován je plán sídliště, 17 plánů objektů s profily, 783 obrázků materiálu (*Podborský 1965a*).

obj. č. 1 – zemnice (čtvercová), $h = 125 - 130 \text{ cm}$, $480 \times 470 \text{ cm}$

obj. č. 6 – zemnice (obdélníková), $h = 120 \text{ cm}$, $270 \times 320 \text{ cm}$, KJ venku u jižní strany, kůlové jamky ve všech stěnách?

obj. č. 10 – zemnice (čtvercová), $h = 120 \text{ cm}$, $470 \times 460 \text{ cm}$, KJ venku u severní strany, tři KJ na dně u východní strany

obj. č. 26 – zemnice (čtvercová), $h = 40 \text{ cm}$, $270 \times 270 \text{ cm}$

obj. č. 30 – kruhová jáma, $h = 175 \text{ cm}$, $d = 150 \text{ cm}$

obj. č. 31 – zemnice (polygonální), $h = 30 \text{ cm}$, $370 \times 350 \text{ cm}$, KJ venku u severozápadního a jihozápadního rohu, jáma 32 u západní strany, na dně u jihovýchodního rohu možná i jinde na dně menší KJ

obj. č. 34 – zemnice (obdélníková), $h = 95 \text{ cm}$, $420 \times 380 \text{ cm}$, pec

obj. č. 36 – zemnice (kruhová), $h = 120 \text{ cm}$, $260 \times 245 \text{ cm}$

obj. č. 37 – zemnice (čtvercová), $h = 80 \text{ cm}$, $300 \times 280 \text{ cm}$, vchod z jihovýchodu, pec

obj. č. 38 – zemnice (čtvercová), $h = 45 \text{ cm}$, 410×380 , tři KJ venku u severní strany

obj. č. 39 – zemnice (kruhová), $h = 100$, $d = 380 \text{ cm}$

obj. č. 42 – zemnice (čtvercová), $h = 50$, $305 \times 250 \text{ cm}$, vchod ze severozápadu, dvě KJ na dně v severovýchodní části

obj. č. 44 – kruhová jáma, $h = 50 \text{ cm}$, $d = 190$

obj. č. 46 – zemnice (obdélníková), $h = 90$, $560 \times 420 \text{ cm}$, vchod z jihozápadu, KJ venku u východní strany a tři KJ na dně v ose sever – jih

obj. č. 47 – zemnice (obdélníková), $h = 115 \text{ cm}$, $645 \times 560 \text{ cm}$, vchod z jihozápadu, pec, dvě KJ na dně u východní strany, menší jáma venku u severní strany

obj. č. 51 – zemnice (čtvercová), $h = 35 \text{ cm}$, $345 \times 300 \text{ cm}$

obj. č. 52 – zemnice (čtvercová), $h = 120 \text{ cm}$, $465 \times 530 \text{ cm}$, pec

10. Objekty HK

V této kapitole jsou popsány jednotlivé typy sídlištních objektů. Není cílem zde podat absolutní výčet všech dosud prozkoumaných objektů HK, toto široké téma zcela určitě v budoucnu pokryje samostatná specializovaná práce, řada lokalit čeká ne zpracována v depozitářích na své publikování. Přehled a zhodnocení je vytvořeno na základě dosud publikovaných nálezů, nově jsou zhodnoceny nálezy z Těšetic „Suten“. Důraz je kladen na velké archeologické odkryvy s možností širší interpretace.

10. 1 Zahloubené horákovské zemnice

Charakteristickým sídelním objektem sídlišť HK jsou zahloubené zemnice. Jde výhradně o zahloubené objekty. Archeologicky zjištěná hloubka je různá. Měříme

ji až od úrovně rozhraní ornice a podloží, a tak je míra zahloubení někdy výrazně zkreslená. Pro zjištění skutečné míry zahloubení je nutno připočítat zhruba i výšku odstraněné ornice.

Horákovské zemnice lze porovnávat a dělit na základě délko – šířkového poměru. **Čtvercové nebo obdélníkové**, je na sídlištích HK nejvíce, charakterizují obj. 1 z Bez-kova; obj. 19 z Brna – Králova Pole; obj. 1 a 3 z Brna – Řečkovic; z Těšetic „Suten“ obj. 8, 10, 45, 48, 56 a z Těšetic „Vinohradů“ obj. 1, 6, 26, 37, 38, 42, 46, 47, 51 a 52. Některé mají spíše **polygonální nebo trapézovité** tvary, jde o obj. 10, 31 z Těšetic „Vinohradů“. Další mají tvar **kruhový nebo elipsovité**, typickým příkladem je obj. 28 z Kuřimi; dále obj. 34, 36, 39 z Těšetic „Vinohradů“, obj. 1575, 1593, 1643 a 1558 z Těšetic „Suten“; objekt 1 ze Smolína a obj. 2 z Bulhar. Původní tvar je zkreslen procesem borcení stěn při zániku objektů. Dochované pravouhlé zemnice na jedné lokalitě jsou vedle zem-nic kruhových dokladem, že oba typy opravdu existovaly. Nejvýraznějším příkladem kruhové zemnice je hlavně obj. 28 z Kuřimi a objekty z Těšetic „Suten“ a „Vinohradů“. Nejasná je existence polygonálních, trapézovitých či jiných nepravidelných tvarů, tyto jsou snad hodně poznamenány destrukcí. Jelikož je těchto zemnic málo, nelze původní tvar spolehlivě interpretovat. Možné je, že pravouhlost nehrála vždy tak velkou důležitost, jak ji vidíme u zemnic čtvercových a obdélníkových.

Horákovským zemnicím lze připsat dvě funkce: 1. obytnou, 2. výrobní. Obytná funkce se dá poměrně spolehlivě doložit na základě lokality Těšetic „Sutny“. Na ploše 4 ha bylo nalezeno 9 zemnic a ani jeden kůlový dům. Lze namítnout, že kůlové jamky se nemusely vlivem eroze a zemědělské činnosti dochovat. Zjištěné informace ukazují na to, že zde kůlové domy obytného charakteru nestály. Na této polykulturní lokalitě je zachováno obr.ovské množství kůlových jamek domů starších neolitických kultur. V bezprostřední blízkosti zemnic se našlo několik dobře vyrýsovaných kůlových jamek, např. u obj. 48 a 1658. Na 5 ha pečlivě začištěných ploch se další kůlové jamky s náznakem zařaditelnosti k HK neobjevily. Lze předpokládat, že na tak velké ploše by se kůlové jamky musely objevit. Z tohoto důvodu se lze domnívat, že zdejší zemnice musely sloužit k obytným účelům. Je nutno zmínit i možnou existenci typů nadzemních domů srubové konstrukce, které nezanechaly žádné stopy zásahu do země. Tato hypotetická možnost by musela být doložena nějakými terénními indiciemi, které v Těšeticích také objeveny nebyly. Proto jejich existenci na této lokalitě nepředpokládáme.

Výrobní charakter zahloubených zemnic je doložen již na podolském hradisku v Brně – Obřanech. V zahloubených zemnicích 6, 16, 22, 37, 55, 65 a 67 byly nalezeny četné doklady zpracování bronzů a železa (Adámek 1961, 116, 120). Výrobní charakter některých zahloubených zemnic lze podobně doložit na základě nálezů pozůstatků výroby i v HK. Jde o doklady po zpracování jantaru v obj. 3 v Brně – Řečkovicích a v obj. 28 v Kuřimi. Výroba jantaru je zde dobře doložena na základě nálezů odpadu, polotovarů, suroviny i hotových výrobků. Odlévání bronzů je prokázáno na základě nálezů ztracených forem nebo bronzových kuliček z obj. 3 z Brna – Řečkovic a z obj. 27 a 28 v Kuřimi. Na sídlištích v Těšanech a v Troubsku byly nalezeny na dně zemnic KJ podoby základů tkalcovských stavů se závažími, tedy zřetelné pozůstatky po výrobě textilu (Vitula 1995, 55). V časně laténské zemnici v Pavlově je doloženo odlévání bronzů (Horáková 1989, 205).

Velikost zahloubených zemnic je různá. Strany obdélníkových či čtvercových se běžně pohybují od 300 do 400 cm. Průměrná vnitřní plocha takto rozměrných staveb

se pohybuje mezi 9 – 16 m². Jsou však známy rozměry stran menší, s délkou kolem 250 – 300 cm, plocha těchto se pohybuje mezi 6 – 9 m². Někdy se vyskytnou i zemnice s délkou stran menší než 250 cm, dokonce menší než 200 cm, tyto objekty s plochou menší než 6 m² je již problematické zahrnout mezi objekty obytného charakteru. Na druhé straně je známo nemálo kvadratických zemnic s délkou strany 400 – 500 cm, plocha těchto leží mezi 16 – 25 m². Největší dosud zjištěné rozměry stran dosahují 500 – 700 cm, vnitřní plocha se pohybuje mezi 25 – 35 m². Tyto největší zemnice z Těšetic „Vinohradů“, obj. 47, a Těšetic „Suten“, obj. 45, jsou obdélníkové, druhá strana je menší, mezi 400 – 500 cm, a tak maximální vnitřní plocha nepřesáhne 30 m². Kruhová zemnice z Kuřimi, obj. 28 má průměr 500 cm, plocha je tedy 20 m². Kruhová zemnice z Těšetic „Vinohradů“, obj. 39, má průměr 380 cm a její vnitřní plocha přesáhla 11 m². Větších rozměrů je i nepublikovaná kruhová zemnice z Troubska (Vitula 1995, 56).

Rekonstrukce zahluobených zemnic je možno vytvořit na základě rozmístění kůlových jamek, zjištěných při pečlivém výzkumu. Kůlové jamky, které souvisejí s nosnou konstrukcí zemnic buď vně, většinou většinou spíše uvnitř zemnice. Kůlové jamky nacházející se mimo vnitřní prostor jsou zjišťovány jen zřídka a tvoří malou skupinu zemnic. Tyto nesouvisejí se samotnou konstrukcí centrální části, ale se vstupy nebo přístavky, např. Těšetice „Sutny“ obj. 48; Těšetice „Vinohrady“, obj. 10, 31, 38, 46, 47; Kuřim, obj. 28. Výjimku tvoří obj. 1658 z Těšetic „Suten“, u kterého byly nalezeny 3 (s velkou pravděpodobností původně 4) pravidelně po stranách rozložené kůlové jamky. Souvisely se základní konstrukcí tohoto i jinak zajímavého objektu. Objekt 1658 je výjimečný ještě několika dalšími zjištěními, nad kterými je nutno vyslovit několik poznámek. Jsou celkem tři. První souvisí s výjimečným vnějším rozmístěním kůlových jamek, pro HK zcela nezvyklým a dosud nepublikovaným. Druhá odlišnost od standartu je v existenci dvou hlubokých šikmých zahluobenin na jeho dně, které nejsou sice v HK úplně neznámé, ale dvě takto hluboké v jednom objektu nejsou běžné. Třetí skutečnost je dosud blíže neobjasněna a bude ji nutno řešit snad až v budoucnu ve vztahu k novým objevům HK podobného typu. Na ploše záchranného výzkumu byly zjištěny 2 kruhové palisádové objekty rondelového charakteru obj. 1691 a 1692 (dříve 691 a 692), byly publikovány jako rondely Těšetice – Kyjovice II, III (Podborský 2000, 133). Datace obou palisádových kruhů je nejistá. Materiál z obou žlábků je neprůkazný a odpovídá spíše období starším HK (jde o několik drobných střípků). Datace kruhů se zakládá na superpozici menšího kruhu 1692 a popisované horákovské zemnice 1658. Jasně doložení superpozice nebo současnosti z dokumentace nelze vysledovat, navíc kruhy nebyly zjištěny po celé své délce. O obj. 1658 lze konstatovat, že ze dvou výše zmíněných důvodů se výrazně odlišuje od ostatních zemnic HK. Poloha jeho umístění v kruhu 1692 by mohla naznačovat i případnou současnost zemnice a kruhu. Velice důležitý je celkový rozbor keramiky obj. 1658. Tento je svým obsahem jako jediný na ploše ZV datován do stupně HD1. Ostatní objekty jsou mladší, pozdně halštatské. Pokud by porušené kruhy patřily HK a zemnice by nebyla s kruhy současná, byly by kruhy datovány do stupně HD2. V případě současnosti zemnice a kruhů by bylo datování celku do stupně HD1. Je zajímavé, že na jiné horákovské výšinné lokalitě, Křižanovice „Zámeček“, se nachází podobný rondelový útvar a je také porušen pravděpodobně zemnicí, která ovšem nebyla zkoumána a je známa jen z půdorysu (Stuchlík 2000, 66). Jelikož datace obou kruhů do období trvání HK je neprokázaná, nebyly zařazeny do problematiky sídliště HK v Těšeticích „Sutnách“. Pokud se v bu-

doucnu vyskytne další lokalita, která jasně prokáže současnost podobného kruhového žlábků a zemnice, bude nutno dva těšeticke rondely kulturně revidovat a pohlížet na ně jako na halštatské.

Mnohem častější je přítomnost kúlových jamek uvnitř zahloubených objektů, kde se nacházejí výhradně na dně. U obj. 6 z Těšetic „Vinohradů“ byly vyjimečně zaznamenány kúlové jamky ve stěnách. Pokud to zde nejsou recentní doklady po hlo-davcích, na což by ukazovala chaotičnost jejich rozmístění, šlo by o jediný pozůstatek konstrukčních prvků na stěnách. Možným vysvětlením takto rozmístěných kúlových jamek je existence zpevňovacího roštu u stěn v nestabilním podloží (*Podborský 1970, 30*). Kúlové jamky různých průměrů na dnech jsou buď rozmístěny chaoticky nebo zcela zjevně vytvářejí řady. Kúlové jamky rozmístěné v řadách těsně podél stěn byly zjištěny např. v Perné a v Rajhradě (*Vitula 1995, 55*). Prototyp zemnic s kúlovými jamkami po stranách lze najít na podolském hradišti v Brně – Obřanech v obj. 72. Kúlové jamky někdy tvoří středovou, pravděpodobně nosnou řadu kúlů. Obj. 46 z Těšetic „Vinohradů“ tvoří řadu 3 kúlové jamky, obj. 48 z Těšetic „Suten“ má 2 kúlové jamky na středové ose. Objektů s takto dobře čitelnými konstrukčními prvky je velice málo a naprostá většina zahloubených zemnic nemá žádné kúlové jamky.

U některých zemnic bývá zjistitelný i vchod. Projevuje se mělčími výstupky u jedné ze stran nebo v rohu, např. obj. 42, 46 v Těšeticích „Vinohradech“ a obj. 8, 48, 56 v „Sutnách“. Dále se vstupem jeví být pozvolnější klesání části stěny nebo rohu zemnice, odlišné od kolmých stěn zbytku zemnice, např. obj. 47 v Těšeticích „Vinohradech“. Konečně na vchod poukazují i některé kúlové jamky venku, které sledují někdy mělčou zahloubeninu, např. obj. 46 v Těšeticích „Vinohradech“, obj. 48 v „Sutnách“ nebo v Kuřimi u obj. 28. Ve Smolíně byl zjištěn vchod tam, kde se v jednom místě kolmé stěny zemnice měnily v pozvolný přechod (asi doklad rozplavených schodů) do vnitřního prostoru, zajímavý je nález velkého kamene právě v těchto místech.

S obytnou funkcí, a to zejména v zimních měsících, musela být spojena přítomnost otopného zařízení. Ovšem pouze v některých je doloženo. Pozůstatky ohnišť, pecí či jiných typů topenišť lze spatřovat v mazanicových krách, doplněných kameny, např. v objektech 34, 37, 47 a 52 z Těšetic „Vinohradů“ a obj. 10 ze „Suten“, obj. 1 z Bezkova, obj. 19 z Brna – Králova Pole, obj. 3 z Brna – Řeckovic nebo obj. 5 z Bulhar. V Podivíně měla pec podkovovitý tvar a byla nalezena až při dně. Ve Smolíně stála pec uprostřed a zachovala se z ní část kolmé stěny vysoké 30 cm. Kumulace mazanice destruovaných pecí se velmi často nacházejí uprostřed zemnic, jindy při stranách. V Podivíně byly stěny pece zpevněny keramickými střepy. Na výzkumech je otopné zařízení pecovitého charakteru nacházeno někdy poměrně často, v Těšeticích „Vinohradech“ v devíti z patnácti zemnic. Jindy např. v Těšeticích „Sutnách“ bylo prokázáno jen v jedné z devíti zemnic.

Na základě přítomnosti otopného zařízení v zahloubených zemnicích se můžeme domnívat, že jde o obytné stavby. Jiné, i přes pečlivý výzkum, doklad otopného zařízení nepřinesly. Zde je nutno upozornit na nálezy z Brna – Obřan, kde bylo in situ doloženo několik mísovitých ohnišť výrazně vyvýšených na sprašových soklech nade dnem. Otopná zařízení podobných typů nemusí po destrukci zanechat takové kumulace mazanice, které ohniště či pece identifikují. Tato do všech stran rozplavená mazanice bez kumulací snadněji unikne pozornosti a může být zaměněna třeba za mazanici ze stěn.

Ve všech zemnicích asi nebyly pece s klenbou, ale jen jednodušší ohniště. Pece byly malé, oválné, postavené na zemi, jejich konstrukce byla zpevněna pruty nebo střepey. Sloužily k přípravě pokrmů a vyhřívání zemnic (*Podborský 1970, 33*). V Brně – Obřanech bylo nalezeno několik podkovovitých pecí. Ve dvou případech, v obj. 18 a 29, byla zjištěna v jedné zemnici podkovovitá píčka u stěny a ohniště uprostřed. V zemnici 72 byla nalezena dvě ohniště, jedno z nich snad bylo píčkou. Podobná kombinace podkovovité píčky a ohniště s doloženými pozůstatky po lití bronzu byla nalezena v časně laténském zemnici v Pavlově.

Podlaha zemnic je v naprosté většině rovná, dále nečleněná. U některých se ovšem vyskytují sklípky, výklenky či zásobní nebo odpadní jámy. Tyto se nacházejí uprostřed podlahy a nejsou přímo u nějaké ze stran, v Těšeticích „Sutnách“ v obj. 1643, 1575. Dále se nacházejí u jedné i více stěn jako např. u již výše zmíněném obj. 1658 v Těšeticích „Sutnách“, v obj. 19 v Brně – Králově Poli a v obj. 3 v Brně – Řečkovcích. Všechny druhy podobných zahloubenin, sklípků a zásobnic lze najít už v podolských zemnicích na hradišti v Brně – Obřanech. V Těšeticích „Vinohradech“ v obj. 10 byl na rovné podlaze nalezen pruh jílovitého výmazu na písčitém dně, byl 250 cm dlouhý (*Podborský 1970, 32*).

Zajímavým stavebním jevem jsou plošiny (nebo také lavice) u stěn, které se vyskytují na jedné i více stranách zemnic. Jsou zpravidla zahloubeny do poloviny hloubky zemnice. Jejich funkce není zcela jasná. Rozhodně nejde o rozplavené vchody, jsou daleko užší. V zemnici ve Smolíně byl nalezen vchod i delší plošina u stěny. Snad by se mohlo jednat o místa ke spaní či sezení, která jsou tak umístěna nad úroveň podlahy. V. Podborský nazýval tato místa jako odpočívadla (*Podborský 1970, 32*). Takto umístěné byly z praktického důvodu; zejména v nočních hodinách v zahloubených objektech při vyhasnutí ohně hrozilo riziko kumulace kysličníku uhelnatého u dna a následné otravy lidí. Lavice kolem části západní, východní a celé severní strany zemnice se našla ve Skalici. Také obj. 28 v Kuřimi má vyvýšenou lavici dostatečně dlouhou pro ležícího člověka. Ovšem zde byla také doložena výroba jantaru a lavice mohla sloužit jako pracovní či odkládací prostor. Jen u menší zemnic HK se tato vyvýšená místa zřetelně archeologicky projevila, nicméně můžeme alespoň v některých z nich spatřovat řešení otázky míst pro spaní ve vyšších polohách nade dnem. V Těšeticích „Vinohradech“ bylo pozorováno umělé navržení podobného výstupku z jílu, což mělo i izolační důsledek (*Podborský 1970, 32*). Ve většině zemnic HK je nutno počítat s vnitřním zařízením v podobě dřevěného nábytku, které se ovšem nezachovalo. Zřejmě byly používány vyvýšené postele, možná i patrové, dále police, lavice či sedačky. Dřevěné byly i schody, dveře, okenice, hambálky nad ohništěm, víka na zásobních či odpadních jámách uvnitř zemnic.

Stavební techniky, které byly používány při stavbě zemnic, se dají odvodit z nálezů mazanice s otisky desek a prutů. V této době je tak prokázáno vyrábění dřevěných částí štípáním, možná i řezáním. V jedněch objektech je doložena současně technika proplétání tyčoviny proutím a omazání mazanicí spolu s kusy ukazujícími široké otisky desek či štíp. Některé kusy deštění dokládají ostrá venkovní nároží. Pro zemnice HK je charakteristická kombinace obou technik dohromady. Technika omazávání byla asi používána také na střešních částech zemnic. Dokladem jsou velké nevypálené kusy mazanice bez stop po prutech (*Podborský 1970, 30*). Z Brna – Maloměřic pocházejí zbytky mazanického oblouku připomínajícího okenní otvor ve stěně (*Podborský 1970, 31*).

Zajímavým zjištěním je běžné užívání bílého malování (vápnění) nadzemních částí zemnic v Těšeticích. Toto bílé vápnění se určitě nacházelo na vnějších stranách stěn. Některé rekonstrukce zemnic počítají s tím, že nad zemí se nacházela pouze střecha. Nálezy několika nabílených kusů mazanice s nárožím venkovních stran ovšem potvrzují, že v mikroregionu Těšetic je nutno počítat i s nadzemní částí stěn. Bílená mazanice se v hojném počtu nacházela ve „Vinohradech“ i „Sutnách“. Bílé malování stěn bylo prokázáno také v Bučovicích a Chrlících (*Podborský 1970, 31*). Kromě bílených omítek je nutno v HK počítat i s omítkami barevnými, jak to naznačil nález s červenou barvou v obj. 4 v Brně – Řečkovcích. U kultury s tak vysokým smyslem pro dekorativnost nemohou podobné projevy jistě udivovat. V archeologickém skanzenu v Mittelkirchenu v Rakousku je jeden z několika rekonstruovaných halštatských domů z venkovní strany vylíčen na bílo a pomalován barevnými halštatskými geometrickými motivy. Podobně mohly vypadat i horákovské objekty. V Jaroměřicích n. Rokytou byla nalezena mazanice zdobená hřebenováním, žlábký a plastickými výstupky (*Nekvasil 1952, 184; Šolle 1955, 116*). V. Podborský tuto mazanici při dohledávání v depozitáři nenašel.

Na závěr této kapitoly chci vyslovit názor o původu těchto charakteristických objektů. Jejich podobu lze snadno odvodit od zemnic podolských. Při srovnání předloženého výčtu horákovských zemnic s objekty stejného typu z hradiska Brno – Obřany docházíme k závěru, že podobnost horákovských a podolských zemnic je u všech nastíněných detailů značná.

	podolské zemnice	horákovské zemnice
celkem	45	39
čtvercové	9	13
obdélníkové	21	13
kruhové, oválné	7	7
tvář neznámý	8	4
ohniště, pec	11	15
jáma ve dně	4	2
zjištěný vchod	8	11
lití bronzu	3	2
zpracování jantaru	–	2
kulové jamky	4	14

Porovnání zemnic obou období naznačuje jejich značnou identičnost. Na hradisku v Obřanech bylo prozkoumáno značné množství čtvercových, obdélníkových a vyjimečně kruhových „podolských“ zahloubených zemnic. Počet těch, které se dochovaly s popisem, je větší než dosud prozkoumané a publikované množství zemnic „horákovských“. Celkový počet vhodných pro základní srovnání je 45, přičemž horákovských bylo publikováno 39. Pro popis podolských zemnic platí to, co je možno napsat o zemnicích HK. Rozsah velikostí i tvarů je totožný. Jde o čtvercové či obdélníkové zemnice s různou úrovní zahloubení, pravidelné kruhové zemnice se našly zřídka. U čtvrtiny je možné najít shodné otopné zařízení. V obřanských je navíc možno zjistit zajímavé detaily. Otopná zařízení je zde možno dělit na pece, někdy i s dochovanými stěnami a podkovovitým půdorysem, a ohniště, umístěná v pěti případech uprostřed zemnice na vyvýšených soklech, s mísovitě zdviženými okraji. V jednom případě

byl sprašový sokl z jedné strany mírně poddlabán, tak aby se u něj mohlo stát, jinde v něm bylo nalezeno pět výklenků, které jsou interpretovány jako odkládací prostor. Některé pícky nesly na sobě znaky po zaklenuťi na proutěné kostře a byly postaveny u zdi, jiné byly zahlobené ve stěně. V jednom případě byla nalezena pec u stěny i vyvýšené ohniště uprostřed.

Odpadní či zásobní jámy na dně jsou nacházeny podobně u obou kultur jen zřídka. U horákovských zemnic se několikrát vyskytlo výrazné nepravidelné zahlobení, sklípek u stěny, většinou ovšem mají vždy rovné dno. Dochovaný vchod ve formě schodu nebo výklenku se našel také v podobném poměru, stejně jako pozůstatky po odlévání bronzu. Pouze zpracování jantaru je doloženo jen z HK, a to ve dvou případech (Čížmář, Z. 1997). KJ jsou nalézány častěji u horákovských zemnic, ovšem je nutno podotknout, že u nejstarších obřanských výkopů nemuselo vždy dojít díky technice výkopů k jejich nalezení, zejména pokud se nacházely venku v bezprostřední blízkosti, u mladších výkopů byly bezpečně prokázány. V Obřanech bylo pozorováno zarážení zašpičatělých kůlu do země. V obou obdobích je používána stejná technika stavby deštěním a proplétáním, nesporně doložená na mazanici s otisky prutů, desek nebo štíp.

Můžeme konstatovat, že téměř všechny informace o horákovských zemnicích z celé jižní Moravy lze identicky najít pouze na jedné lokalitě podolské kultury v Brně – Obřanech. Tato podobnost není jistě náhodná. Nebylo nalezeno nic, co by bránilo tomu, abychom odvodili původ horákovských zemnic od zemnic podolských.

Porovnání horákovských a časně laténských zemnic není z kvantitativního hlediska možné. Zatímco obřanských zemnic je popsáno 45 a je jich více než celkové množství známých zemnic horákovských (publikováno dosud 39), publikované časně laténské zemnice známe jen čtyři. O tomto malém počtu můžeme ovšem říci, že při srovnání s podolskými i horákovskými nevykazují rozdíly. Časně laténské zemnice jsou shodné tvarově i rozměrově, jsou ve třech případech čtvercové a jedna je obdélníková. Ve dvou případech byly nalezeny 2 nosné KJ na středové ose.

Podobné rozmístění známe i u horákovských. V jednom případě byla nalezena pícka podkovovitého tvaru v kombinaci s ohništěm a specializovanou výrobou. Dvě jisté kombinace pícky a ohniště známe z Brna – Obřan. Z horákovských zemnic známe v několika případech samostatné pícky podkovovitého tvaru umístěné na zemi. U obřanských i horákovských zemnic je známa i specializovaná výroba. **Na základě porovnání časně laténských zemnic se zemnicemi podolskými a horákovskými můžeme taktéž konstatovat, že jde o stejný typ obydlí.**

O zemnicích, s přihlédnutím k etnografickým pozorováním, F. Adámek píše: „*Příbytky se hodily pro letní i zimní pobyt a vyznačovaly se výhodnými vlastnostmi, dodnes v lidovém stavebnictví oceňovanými. Stavby to byly pevné, avšak přitom lehké a snadno budovatelné. Stěny chat zůstávaly suché, trvanlivé, špatně vodily teplo a chránily před horkem i chladem*“ (Adámek 1961, 115). Musíme taktéž počítat se zásobami dřeva na zimní měsíce. Mohly být umístěny pod výrazné převíslou střechou, kde zůstávaly v suchu a zároveň vytvářely vrstvu izolace. U zemnic stály pravděpodobně i lehčí „kletě“, sloužící jako odkládiště různých předmětů a materiálu, které zároveň sekundárně chránily před chladem z návětrné strany. Chlévy a ohrady sloužily pro ustájení dobytky.

V horákovském prostředí se v obj. 9/1976 v Rajhradě našla ve výklenku zahloubené chaty pohřbená žena (*Nekvasil 1993, 345*). Několik zajímavých paralel k „uchovávaní“ lidských těl nebo jejich částí v jámách na dnech zahloubených zemnic najdeme v Brně – Obřanech (*Adámek 1961, 146*). V HK nejde o rozšířený jev, tyto projevy jsou bližší kulturám doby bronzové.

10.2 Zahloubené objekty větších rozměrů

Početnou skupinu objektů na sídlišťích HK tvoří nepravidelné, zpravidla rozměrné objekty. Jde o skupinu, která se od zahloubených zemnic odlišuje svojí nepravidelností v půdorysu, objekty mají také značně členité dno. Prototypy těchto objektů můžeme nalézt již v Brně – Obřanech, jsou to tři rozměrné objekty 70, 73, 74. Jejich délka se pohybuje mezi 10 – 12 m. Vyznačují se značně členitým dnem. Snad jde o soustavu několika zahloubených objektů. Jeden z nich, obj. 70, dosáhl délky 11 m, na dně byla objevena pravidelná soustava křulových jamek, bylo tu zjištěno ohniště a z množství nalezeného materiálu je pozoruhodný svorový žernov, tkalcovská závaží a kadlub. Objekt 73 je velikostně podobný, má rozměry 12 × 6 m a k jeho okraji je přistavěna zahloubená zemnice s kruhovou jámou uprostřed, na jeho okraji byly nalezeny křulové jamky. V objektu byly nalezeny mimo jiné hliněné idoly, tkalcovská závaží a pozůstatky po lití železa. Objekt 74 se nacházel poblíž obj. 73 a měl délku 10 m. V jeho středu se našlo ohniště s mazanicovým, na okraji zdviženým výmazem $d = 120$ cm, v jedné z jam stála velká zásobnice. V obj. 70 a 73 byly zjištěny doklady po výrobě textilu a železa. Tyto velké obřanské objekty, jak ukazuje jejich inventář, zastávaly funkci výrobní i obytnou.

Z období HK známe několik velkých zahloubených objektů. Z obou ploch v Těšeticích „Sutnách“ je to velký obj. 113. Jeho rozměry byly 710 × 570 cm, uprostřed se nacházela destruovaná pec. Z materiálu, který byl získán, je zajímavý počet 9 přeslenů, což je jednoznačně nejvíce na lokalitě. Další největší počet přeslenů z jednoho objektu jsou čtyři ks. V Bezkově bylo v nepravidelném obj. 3, o rozměrech 420 × 380 cm nalezeno ohniště. Obj. 4 o rozměrech 700 × 400 – 500 cm byl interpretován autorem výzkumu V. Podborským jako stavební jáma. V Brně – Řečkovících bylo v obj. 4 o rozměrech 460 × 400 cm, $h = 100$ cm, nalezeno ohniště, jantarová surovina a dvacet zlomků ztracené formy. Na téže lokalitě bylo prozkoumáno několik menších objektů o délkách 200 – 400 cm s bohatými doklady výroby bronzů a jantaru. Bohužel neznáme jejich nákresy.

Velké zahloubené objekty se na sídlišťích HK nacházejí v mnohem menším počtu než zemnice. Některé z nich lze interpretovat jako hliníky či stavební jámy. Vyznačují se členitým nerovným dnem. Ve většině případů je přítomno ohniště, tedy důležitý indikátor obytné nebo výrobní aktivity. Nejdůležitějším znakem je častý doklad po zpracování bronzů, železa, jantaru nebo výrobě textilu. Některé zahloubené objekty velkých rozměrů nepravidelného půdorysu lze bezpečně interpretovat jako výrobní objekty.

10. 3 Kůlové domy

Obecná prokazatelnost nadzemních kůlových domů na sídlištích HK je velmi problematická a za současného stavu poznání horákovských sídlišť není možná. V celém těšetickém mikroregionu nebyl zjištěn ani jeden kůlový nadzemní dům HK. Jak bylo již popsáno výše, kůlové objekty z neolitických kultur se na této lokalitě zachovaly velmi dobře. Tato skutečnost ukazuje na zdejší neexistenci horákovských kůlových domů. KJ náležející k zahloubeným zemnicím se ovšem zachovaly dobře. Podobně je tomu i na jiných sídlištích v Brně – Králově Poli a Brně – Řečkovících. Výjimku tvoří ohrazené sídliště dvorcového typu v Kuřimi. Tato dosud výjimečná, palisádou ohrazená lokalita, poskytla informace o šesti kůlových domech a šesti lehčích přístřešcích (Čížmář, Z. 1996). Byly zjištěny domy se třemi řadami nosných kúlů zapuštěných do země. Menší přístřešky byly postaveny s kúlou ve dvou řadách. Domy vykazovaly značnou variabilitu ve velikosti a asi celkové podobě. Našly se rovnostranné obdélníkové domy, domy s přístavky (nejspíše vchodovými) a velký dům s přístavbou na dvou stranách. Rozměry největších domů zde jsou: $7 \times 4,9$ m + přístavek $8,8 \times 4,2$ m; 15×7 m nebo $10,5 \times 7,6$ + vchod $3,3 \times 3,4$ m. Menší přístřešky mají délky stran mezi 4 – 7 metry. Vnitřní plocha kůlových domů a přístřešků je od 20 – 200 m². Vedle dvanácti kůlových staveb jsou na lokalitě postaveny dvě zahloubené zemnice s doloženou výrobou bronzu a zpracováním jantaru. Předpokládáme, že domy byly obytné, ovšem na základě existence topenišť uvnitř domů to rozhodnout nemůžeme. Ty byly nalezeny na lokalitě čtyři a všechny mimo kůlové stavby. Dvě se nacházely v bezprostřední blízkosti dvou menších domů.

Kuřimská lokalita ukázala, že existence topenišť nemůže pro indikaci obytných staveb být hlavním kritériem. Zdejší kůlové domy jistě sloužily k obytným účelům, a tak otázka jejich vytápění zůstává nevyřešena. Stejným způsobem musíme přistupovat i k zahloubeným zemnicím bez prokázání otopného zařízení. Jeho neexistence není důkazem proti obytné funkci, nýbrž dokazuje pouze jeho nepřítomnost. Musíme si ovšem položit otázku, jakým způsobem byly tyto stavby vytápěny, aniž by se nám po tom dochovaly doklady.

Datace kůlových domů a přístřešků do období HK je na základě podoby celého dvorcového sídliště nepochybná. Samotná datace kůlových domů je ovšem v praxi většinou zcela nemožná. V případě neexistence nepřímého datovacího činitele, což je v Kuřimi samotná dispozice ohrazeného dvorce, je časové zařazení vždy velmi problematické. Ve smyslu datace kůlových domů v Kuřimi je tato lokalita jedinečná. Celkové rozmístění domů, respektující palisádové ohrazení, nepřímo datuje nadzemní stavby kůlového typu. Podoba kůlových staveb je v HK známá pouze z jedné lokality a jejich přítomnost na otevřených rovinných sídlištích je nutno dále sledovat. Možnost existence kůlových domů naznačil V. Podborský v Bezkově, ovšem celou strukturu se zde nalézt nepodařilo (Podborský 1970, 31).

Pro získání představy o podobě kůlových domů (ale i nadzemní části zahloubených zemnic a velkých zahloubených objektů) si opět vypůjčíme část zdařilého popisu od F. Adámka. Kůlové stavby nazývá „*lepenice sloupového typu*“ s kůlovou, prutovou stěnou a střechou ze slaměných došků. Můžeme se domnívat, že krovové nosníky značně přečnívaly na obou delších stranách domů, tvoříce tak kryté podokapí chránící stěny před deštěm. Na krovy, které se spojovaly dřevěnými čepy, se připevňovala

obvyčejně slamenými povřísky kulatina, k níž se přivazovaly snopy dlouhé slámy. Domy byly stavěny se štítem ze svislých tyčí propletených, jakož i boční stěny, proutím a omazaných mazanicí. Jiný způsob stavby domů bez kůlových jamek nazývá „stavby roubené a lepenicové“ s kvadratickým vodorovným základem, kombinovaný s proplétáním a omazáváním (Adámek 1961, 112). Na základě tohoto popisu podolských domů si můžeme učinit představu o podobě domů v HK. Pro toto období je typické pro kůlové domy stejně jako pro zemnice, že v rámci jednoho objektu jsou nacházeny na mazanicí stopy po prutech i po deštění.

10. 4 Zásobnicové a odpadní jámy

Běžným nálezem sídlišť HK jsou vakovité zahloubené jámy. Mají půdorys nejčastěji kruhový nebo oválný. Jsou zahloubeny 50 – 200 cm do podloží. K celkové hloubce je nutno připočítat ještě mocnost ornice. Jejich interpretace je víceméně dvojitá a je nutno počítat s oběma variantami i pro stejný objekt. Nejdříve fungovaly jako jámy zásobní, později jako odpadní. Tvarově představují poměrně homogenní skupinu objektů, jejíž podoba se v pravěku zásadně nezměnila. Jejich časové odlišení lze učinit jen na základě materiálu v zásyvu. V Těšeticích „Sutnách“ představují přibližně 2/3 ze všech 78 zkoumaných objektů. Tvarově je zde nelze odlišit od stejných objektů únětických, které se na ZV nachází zvláště ve velkém počtu. Naproti tomu ve „Vinohradech“ byly určeny ze sedmnácti objektů jen dvě. To jen poukazuje na skutečnost, že lokalita pokračovala dále ve východo – západním směru.

Pro funkci vakovitých jam jako zásobních obilnic svědčí občasný, leč zcela výmluvný, nález zuhelnatělého obilí, např. na sídlišti v Rajhradě nebo v Těšeticích „Sutnách“ SV. Na odpadní funkci ukazují zásyvové vrstvy na profilech vytvářející promísený zásyvový kužel. Vrstvy mají odlišné zbarvení a obsahují vizuálně rozlišitelné „odpadky“ v podobě dochovalých rozbitých nádob nebo fragmentů zvířecích kostí. Pro tento druh objektů je nutno počítat i s funkcí toalet. Zásobní charakter měly asi jámy na dnech zahloubených zemnic a v kůlových objektech. Z etnografických paralel však víme i o funkci odpadní. Smetí se vynášelo až ve chvíli, kdy zaplnilo celý obsah jámy. Zápach musel být tlumen dřevěným nebo hliněným víkem. Bohatý odpadní materiál byl, včetně lidských kostí a koster, nalezen v zemnicích z Brna – Obřan. V zásyvu odpadních jam se nachází někdy i pozůstatky po zpracování železa, bronzu, jantaru nebo výroby textilu v podobě závaží. Sem se podobné předměty nesporně dostaly sekundárně jako odpad.

Pokud jámy fungovaly jako zásobnice byla v nich alespoň část úrody obilí a jiných zemědělských plodin skladována v určité bezpečné vzdálenosti od obytných staveb. Zásoby byly klíčové pro přežití zimy a riziko jejich ztráty muselo být co nejvíce minimalizováno. Část zásob byla bezpodmínečně nutno zachovat pro jarní osev. Nebezpečí ztráty potravy bylo několik. V první řadě to byl oheň, který určitě postihoval dobře hořlavá obydlí. V druhé řadě to byly krádeže, před nimiž bylo nutno potraviny schovat z dosahu obydlí. V případě neúrody nebo v neklidných dobách se dobré ukrytí potravin stalo velice aktuálním.

Odpadní jámy byly pro svůj zápach hloubeny v určité vzdálenosti od obydlí. Je ovšem otázkou jak daleko. Lze také předpokládat, že pravěkých odpadků nebylo

mnoho, protože suroviny se využívaly velice hospodárně. Pokud se odpadkové vrstvy prokládaly popelem, pískem nebo jílem, zápach nebyl příliš velký. Etnografické paralely ukazují, že i odpadní jáma v kuchyni nebyla ničím zvláštním. Také klasické suché záchody se dodnes používají v rámci, nebo poblíž obytných staveb. Neudiví i hnojiště na dvoře pod okny.

Nelze přesně říci, jakými okolnostmi byli vedeni lidé k hloubení odpadních a zásobních jam v různých vzdálenostech od obytných staveb. Zajímavý elipsovitý okrsek tvoří na ploše ZV v „Sutnách“ vakovité a mísovité jámy. Takto organizovaná struktura jam je vzdálena od obytných zemnic pravděpodobně z nějakých praktických důvodů. Jámy byly buď současné, nebo mohlo docházet fázovitému posunu v jejich hloubení. Každopádně celá struktura navozuje dojem, že minimálně část objektů musela být současná. Objekty se respektují v pravidelných rozestupech. V tomto prostoru mohly být skladovány různé druhy potravin. Okrsek byl asi i oplocen, a chráněn tak proti volně se pasoucímu dobytku a v noci proti divoké zvěři.

V archeologickém skanzenu v Rakousku v Mittelkirchenu je kruhová vakovitá jáma rekonstruována v bezprostřední blízkosti obytné zahloubené zemnice, je opatřena nahoře odklápěcím masivním dřevěným víkem a na dně je postaveno několik velkých zásobnicových nádob obsahujících potravinové zásoby. Toto je jeden ze způsobů interpretace. Nad těmito jámami je nutno počítat s lehčími přístřešky ze dřeva a hlíny. Na zatím nepublikovaném sídlišti HK ze Slavkova u Brna byla v horní části zásypu podobné jámy nalezena in situ část mazanice stěny, která destruovala směrem do objektu. Jde o doklad o podobném přístřešku.

Z etnografických paralel víme, že zahloubené jámy sloužily jako odpadiště, sklípky a zásobárny. Např. v obytné – kuchyňském prostoru byla vyhloubena jáma s užším hrdlem, do níž se sestupovalo po žebříku. Někdy se do ní odhazovaly odpadky a vyprazdňovala se teprve tehdy, až jimi byla naplněná. Podobné funkce měly jámy z objektů v Brně – Obřanech s vrstevnatým zásypem. Jednotný zásyp bez zvrstvení s chudými nálezy odpovídá zásobárnám. „*Lidové sklípky*“ byly budovány buď v obydlích, nebo v početných shlucích mimo dům a hospodářské stavení těsně za vsí. Tvořily nutné zázemí drobných zemědělců. Byly nadezděny kryty z kamene, kulatiny, prken a hlíny, uzávěry jam byly hliněné. Obilí v zemnicích se uchovávalo i několik roků, do jam se nasypávalo v dobách mrazů, aby si udrželo nízkou teplotu. V jámách se tvořil kyslíčnick uhlíčitý, nepodporující klíčení zrna, naopak jej utlumil. V jámách z Brna – Obřan se v jejich okolí v horních vrstvách nacházelo mnoho mazanice s otisky prutů a někdy i tesaných trámů, snad doklady drobných staveb nad nimi (Adámek 1961, 115).

10. 5 Mělké mísovité jámy

Mělké, zpravidla mísovité jámy tvoří těžko interpretovatelnou skupinu sídlištních objektů. Jejich hloubka dosahuje nejvíce 50 cm bez připočtení výšky ornice. Jsou širší než KJ. Jsou kruhové nebo oválné a z jejich zásypu nepochází příliš mnoho nálezů. Mělké objekty se někdy nacházejí v bezprostřední blízkosti zahloubených objektů. Zde plnily funkci záchytných jam na dešťovou vodu. Z oblasti HK nepochází mísovitý objekt s doklady poukazujícími na nějakou funkci.

10. 6 Ploty a palisády

Jedinou lokalitou s detailními doklady palisád a kúlového plotu lehčí konstrukce na Moravě je dvorcové sídliště v Kuřimi (Čížmář, Z. 1996). Oddělení vnějšího a vnitřního prostoru celého dvorce a jednotlivých vnitřních částí od sebe bylo provedeno pomocí palisádového plotu. Celé, půlené i více štípané kmeny (štípy) byly vsazovány vedle sebe (nikoliv těsně vedle sebe) do předem vykopaného asi 50 cm hlubokého žlábků. Spodní části nebyly zašpičatěny. Palisáda měla podobu „velkého plotu“ s mezerami. V horní části byla pravděpodobně provázána vodorovnými dřevy a stabilizována dalšími kolmo na palisádu umístěnými a k zemi směřujícími dřevy. Pozůstatky této stabilizace jsou asi kúlové jamky v blízkosti palisád.

Nutnou stabilizační funkci měly asi i zdvojené palisády P6 a P7 a zatočené ukončení P3 kolmo na sebe běžících palisád, které tak vytvořily „mrtvý prostor“. Dokladem lehkého plotu z úzké tyčoviny, asi propleteným proutím, je řada kúlových jamek P5. Byl v pravěku hojně používán, žel jeho prokázání na lokalitách HK chybí, zřejmě pro jeho mělké zapuštění do země. Technika proutěného proplétání silnější tyčoviny je doložena četnými nálezy mazanice s otisky prutů. Dokladem lehčí palisádové kruhové konstrukce HK je také nález na lokalitě Křižanovice „Zámeček“ (Stuchlík 2000, 65), stejně tak kruh v Kuřimi. S lehkými palisádami v prostoru HK je nutno počítat i na pohřebištích, nově např. nález v Brně – Modřicích a to v kruhové podobě.

Zajímavá zjištění, se vztahem k popisovanému tématu, přináší hradisko v Brně – Obranech, kde je doložena dřevěná souvislá palisáda, v níž se střídá vodorovné roubení či deštění se svislými kúly. Vnitřní strana byla vyztužena příčně kladenými břevny. Zuhelnatělá kulatina (kuláče) je zde zachována unikátně až do současnosti, a jejíž průměr je 10 – 15 cm (Podborský 1996, 207).

10. 7 Samostatná topeniště a pece

Kromě otopných zařízení z objektů, které jsou spojovány s přípravou pokrmů, vyhříváním objektů nebo specializovaným řemeslem, jsou ojediněle nacházena otopná zařízení mimo objekty. Zatím není doložena z období HK žádná hrncířská pec, přitom sídliště a pohřebiště poskytují obr.ovské množství keramického materiálu. Pro výrobu keramiky musely být, na rozdíl od pecí na přípravu potravy, použity speciální hrncířské pece. Vyžadovalo si je zcela určitě zhotovování velkých zásobnicových nádob. Pro tyto účely mohly být snad použity některé pece ve velkých zahloubených objektech, a nebo pece soliterně stojící na sídlištích, které ovšem nebyly prokázány. Na hradisku v Brně – Obranech byla četnými výzkumy zjištěna pouze jediná samostatná pec, obj. 29. Je interpretována jako rozměrná chlebová pec, klenba byla vystavěna z mazanice (Adámek 1961, 114).

V Těšeticích „Sutnách“ z objektu 1653 pocházejí dvě grafitové koule (5,5 a 2,7 kg). Jde o unikátní doklad transportované grafitové suroviny z míst výskytu a těžby na místo jejího upotřebení při zhotovování keramiky. Tato surovina používaná pro výrobu keramiky nám dovoluje předpokládat tuto místní výrobu. Hrnčířská pec se snad nacházela v blízkém okolí. Obj. 190 byl samostatnou pecí, ale chlebovou. Jde o zahlou-

benou vakovitou jámu s široce otevřeným ústím a množstvím mazanice. V objektu byly také nalezeny střepy velké nádoby a zuhelnatělé obilí.

Na sídlišti v Kuřimi byly nalezeny 4 topeniště s destruovanou kamennou klenbou. Dvě byly nalezeny vedle kúlových přístřešků, dvě stály osamocené v sousedství několika KJ. Topeniště zde sloužila i jako výrobní zařízení. Jejich rozměry se pohybovaly od 80 cm do 230 × 170 cm.

11. Tvar keramiky

Tato kapitola je věnována tvarovým změnám na horákovské keramice. Jsou zde postíženy důležité změny u jednotlivých keramických druhů. V tomto přehledu není zahrnuta všechna výzdoba, ale jen ta, která je důležitá z chronologického hlediska a musí být řešena společně s tvarovými změnami. Poukazují na vývojové jevy horákovské keramiky, které překračují rámec pouhého typologického popisu, jež nemůže být dále využíván a to zejména k dataci.

Pro základní členění jednotlivých druhů nádob byly vybrány jen tvarová kritéria. Výjimečně mezi hrncovitými nádobami a hrncovitými zásobnicemi, amforami a osudími byly použity pomocně kritéria velikostní.

11.1 Amfory/osudí

Do této skupiny řadíme středně velké nádoby nazývané dvěma pojmy: 1 – osudí, 2 – amfory (tab. 1). Z typologického hlediska jde o jeden druh nádob, které ve vývojové variabilitě dosahují dvou odlišných tendencí. Nádoby širší než vyšší jsou nazývány osudí a nádoby vyšší než širší jsou nazývány amforami. Takto je fakticky zvolen předěl mezi typy, které se blíží délko – šířkové shodě. Naprostá většina nádob patřící k tomuto druhu jsou osudí, u nichž je šířka mnohem výraznější než výška. K nástupu amforovitých tvarů dojde až ve stupni HD2, stále ovšem bude početně dominovat osudí.

Z chronologického hlediska jsou osudí, později amfory, velmi důležitými druhy nádob. V průběhu vývoje HK podléhají relativně rychle tvarovým změnám a jsou na ně ve velkém množství aplikovány „módní“ výzdobné typy, které se mění v čase ještě rychleji než jejich tvar. Kombinace těchto dvou faktů z nich činí důležité datovací činitele.

Osudí je druh nádob na kterém je možno chronologicky pozorovat přechod mladší fáze SPP – podolské kultury do nejstaršího části HK, stupně HC1. V tomto stupni máme sice deficit nálezů, ale již ve stupni HC2 se situace lepší a my můžeme jasně pozorovat novou halštatskou vývojovou tendenci. Na konci podolské kultury nacházíme formující se osudí z dosud vertikálně tvarovaných amfor. Tyto nádoby mají výrazně vytažená hrdla, již v tomto období se paralelně s nimi nacházejí zformovaná osudí. Jak další vývoj již v době HK ukázal, osudí se staly progresivními tvary a až do stupně HD2 nebyly amforovité tvary vyráběny. V celku z Podivína, který je v současné době stále reprezentativním nálezem stupně HC1, jsou již jen osudí. Pro podolskou kulturu je naprosto typická unifikovaná výzdoba kombinace vertikálního a horizontálního souvislého žlábkování, někdy rozpadlého do skupinek typů 021, 023, 028. Pravděpodobně ve stupni HC1 došlo k výrazné změně v tomto unifikova-